

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ:

«Ο κοινωνικός επιστήμονας οφείλει να μην είναι ηθικά ουδέτερος»

Πριν περίπου από έναν χρόνο με την κυκλοφορία της έκδοσης «Mirrors» έθεσε στη δημόσια συζήτηση την ανάγκη συγκρότησης κοινού μετώπου επιστημόνων και καλλιτεχνών για μια αποτελεσματική άμυνα απέναντι στον νεοφιλελευθερισμό. Σήμερα με αφορμή πάλι μια έκδοση, την επανέκδοση του εξαντλημένου από καιρό βιβλίου του Πιερ Μπουρντιέ *Αντεπίθεση Πυρών Ι και ΙΙ* σε ένα τόμο (εκδ. Πατάκης) στο οποίο ο Γάλλος

ΣΥΝΕΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥ ΚΡΗΜΝΙΩΤΗ

διανοητής αναλύει τα συστατικά στοιχεία της νεοφιλελεύθερης πολιτικής και τις ολέθριες επιπτώσεις της στις δυτικές κοινωνίες, ο καθηγητής κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης Νίκος Παναγιωτόπουλος, εντάσσει μία ακόμα παράμετρο προς δημόσια συζήτηση. «Σ' αυτήν την ιστορική κρίση που διαχειριζόμαστε είναι καιρός να καταλάβουν οι πολιτικοί ότι δεν μπορεί να υπάρξει μια αποτελεσματική, δημοκρατική διακυβέρνηση των πολιτών χωρίς τα κεκτημένα της επιστημονικής σκέψης» λέει και αντί να οργανώσει ένα «φροντιστήριο» κοινωνικών επιστημών για πολιτικούς, τους προσκαλεί στην ανοιχτή συζήτηση με θέμα «Πολιτική, επιστήμη και τέχνη στην εποχή της κρίσης» την Πέμπτη 6 του μηνός στον Ιανό. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Γιάννης Δραγασάκης και ο βουλευτής της Ν.Δ. Χρήστος Σταϊκούρας θα συνομιλήσουν με τον Νίκο Παναγιωτόπουλο και τον εικαστικό και σκηνοθέτη Γιώργο Δρίβα, με έργο του οποίου συμμετέχει φέτος η Ελλάδα στη Μπιενάλε της Βενετίας και συντονίζει ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Δημήτρης Χαραλάμπης. Με αυτήν την αφορμή συζητούμε για το βιβλίο του Μπουρντιέ, τους διανοούμενους και τον ρόλο τους, την επιστημοσύνη και τη στρατεύση.

Γιατί αποφασίσθηκε η επανέκδοση σε ενιαίο τόμο των εξαντλημένων στη χώρα μας βιβλίων *Αντεπίθεση Πυρών Ι και ΙΙ* του Πιερ Μπουρντιέ;

«Η απόφαση αυτή βασίστηκε στην πεποίθηση πως τα κείμενα που εμπεριέχονται σε αυτά τα βιβλία συμπυκνώνουν στην πράξη δύο πολύ σημαντικές απόψεις. Απόψεις, οι οποίες οφείλουν στον τωρινό καιρό της κρίσης να συζητηθούν και να διαχυθούν όσο είναι δυνατό.

Κατ' αρχάς, όποιος διαβάσει αυτό το βιβλίο, εκτιμώ πως θα έχει ακόμα έναν λόγο να υποστηρίξει την άποψή μου πως δεν είναι δυνατόν στις μέρες μας να τίθεται το ζήτημα της δημοκρατικής διακυβέρνησης χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα κεκτημένα των κοινωνικών επιστημών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός πως η κοινωνική επιστήμη και ειδικότερα η κοινωνιολογία μπορεί να συμβάλει σε μια πραγματικά δημοκρατική πολιτική δράση ικανή να διασφαλίσει την ευημερία όλων των πολιτών. Αρκεί κανείς να δει πόσο δικαιώθηκαν οι αναλύσεις του Μπουρντιέ σχετικά για τις ολέθριες επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές κοινωνίες της σημερινής κυρίαρχης αντίληψης για τις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις, αναλύσεις που προτάθηκαν 25 χρόνια πριν. Από την άλλη μεριά, με αφορμή το βιβλίο αυτό, ένα βιβλίο ταυτόχρονα πολιτικής παρέμβασης ενός παγκοσμίως έγκριτου επιστήμονα, του πιο μεταφρασμένου κοινωνικού επιστήμονα στο τέλος του 20ού αιώνα, ήθελα να θέσω με πολύ άμεσο τρόπο, τη θέση που, όπως και άλλους, με απασχολεί καιρό, αλλά ιδιαίτερα σήμερα σε αυτόν τον επικίνδυνο καιρό ακόμα περισσότερο, πως ο κοινωνικός επιστήμονας δεν είναι, και οφείλει να μην είναι, ηθικά ουδέτερος, και κατ' επέκταση, να προσπαθήσω να γίνει μέρος της επίσημης δημόσιας προβληματικής το ερώτημα, σχετικά με τον ρόλο του διανοούμενου και τους όρους της αποτελεσματικότητας αυτού του ρόλου.

Υπάρχει πάντα μια ασάφεια στο μυαλό πολλών για το τι εννοούμε διανοούμενος και ποιος ο ρόλος του.

«Στη δική μου σκέψη είναι η ιστορική επινόηση μιας διυπόστατης ύπαρξης, αυτής ενός καλλιτέχνη, ενός συγγραφέα, ενός επιστήμονα που μπορεί και οφείλει να δράσει πολιτικά όχι ως πολιτικός, αλλά ως δημιουργός στη βάση της αυτονομίας που του προσφέρει ο ειδικός του χώρος παραγωγής και στο όνομα των αξιών που ο χώρος του αυτός καλλιεργεί και υπερασπίζεται.

Όπως στην περίπτωση του βιβλίου αυτού, το οποίο είναι ένα διεθνές best και long seller, ο Pierre Bourdieu εισήλθε για άλλη μια φορά στο πολιτικό πεδίο για να πει, με το κύρος που του παρέιχε το ειδικό αυτόνομο κεφάλαιο του διεθνούς έγκριτου επιστήμονα, πως μια σειρά από δράσεις, μέτρα και πολιτικές της νεοφιλελεύθερης πρακτικής δεν είναι αποδεκτές, πως είναι αντίθετες με τις εγγενείς στο πεδίο του αξίες, τις αξίες της αλήθειας και της ταπεινής αφοσίωσης στο συλλογικό συμφέρον.

Έχω την πεποίθηση και εγώ, όπως είχε και ο Μπουρντιέ, πως οφείλουμε άμεσα να υπερβούμε την ολέθρια διαχωριστική γραμμή που υπάρχει στο μυαλό των περισσότερων ανθρώπων του πολιτισμού, της πολιτισμικής παραγωγής, κυρίως του χώρου των κοινωνικών επιστημών, αυτή μεταξύ επιστημοσύνης (scholarship) και στρατεύσης (commitment). Με δυο λόγια θεωρώ κι εγώ πως για να μπορέσει κανείς να παραγάγει μια γνώση *σπαιρεμένη*, θα πρέπει να είναι ένας αυτόνομος λόγιος που εργάζεται σύμφωνα με τους κανόνες της *επιστημοσύνης* και μόνο. Δεν υπερασπίζομαι σε καμία περίπτωση τη στρατεύση αυτή καθαυτή και πιστεύω ότι δυστυχώς στο παρελθόν οι άνθρωποι που στρατεύονταν ήταν οι λιγότερο επιστήμονες, άνθρωποι που κατήγγελλαν τους πραγματικούς επιστήμονες στο όνομα της απομόνωσής τους, οι λιγότερο καλλιτέχνες, οι λιγότερο λόγιοι.

Υπ' αυτή την έννοια ο Γκράμσι, ο Σαρτρ ήταν λιγότερο διανοούμενοι;

«Η αναφορά σας είναι προς επίρρωση του συλλογισμού μου. Όσο περισσότερο ισχυρό και καθολικά αναγνωρισμένο είναι το έργο ενός πολιτισμικού παραγωγού τόσο πιο πολιτικά αποτελεσματική μπορεί να είναι η

παρέμβασή του.

Για να είναι κανείς γνήσιος στρατευμένος επιστήμονας ή διανοούμενος πρέπει να επιστρατεύσει αυστηρή και ισχυρή γνώση. Γνώση που αποκτάται μόνο μέσα από το σοβαρό έργο. Έργο που υπακούει στους κανόνες της αντίστοιχης επιστημονικής, καλλιτεχνικής και λόγιας κοινότητας. Υπό αυτήν λοιπόν την έννοια, δηλαδή πως ο διανοούμενος έχει δυο όψεις. Μπορούμε και οφείλουμε να επεξεργαστούμε ένα σχέδιο δράσης για αυτόν χωρίς να υποπέσουμε σε καμία αντίφαση, από τη μια μεριά να αγωνιστούμε για τη συνεχώς αυξανόμενη αυτονομία του από την άλλη για την συνεχώς αυξανόμενη στρατεύσή του. Να ενισχυθεί, όπως έλεγε ο Μπουρντιέ το δικαίωμα εισόδου στη σφαίρα της διανόησης, της επιστήμης, της τέχνης, καθώς και το καθήκον εξόδου από τη σφαίρα της διανόησης.

Η υπεράσπιση αυτής της θέσης - ιδέας είναι νομίζω απολύτως απαραίτητη σήμερα, καθώς αποτελεί εργαλείο άμυνας εναντίον των προσπαθειών νομιμοποίησης και δικαιολόγησης της παραίτησης των διανοούμενων.

Εναν χρόνο πριν με αφορμή το τρίτο έργο σας *Mirrors* είχατε μιλήσει για την αναγκαιότητα συνεργειών μεταξύ διαφόρων διανοούμενων. Με τη δημόσια συζήτηση με κεντρικό θέμα τις σχέσεις πολιτικής επιστήμης και τέχνης που οργανώνεται με αφορμή το βιβλίο. Θέλετε να θέσετε δημόσια σε συζήτηση και την αναγκαιότητα αυτής της συνέργειας;

«Το *Mirrors* ήταν η αρχή μιας σειράς ενεργειών προκειμένου να κινητοποιηθεί μια συλλογική, υπεύθυνη συζήτηση για τη δημιουργία του συλλογικού διανοούμενου.

Η συζήτηση της Πέμπτης αποτελεί μέρος αυτών των δράσεων. Νομίζω πως υπερεκτιμούμε την κριτική δύναμη που μπορούμε να ασκήσουμε ατομικά υποτιμώντας ταυτόχρονα τη δύναμη που μπορούμε να ασκήσουμε ως διανοούμενοι συλλογικά.

Είμαι πεισμένος πως χρειάζεται σήμερα μια συλλογική οργάνωση των διανοούμενων για να διαμορφώσουν από κοινού νέους δημοκρατικούς στόχους και να επεξεργαστούν νέες τεχνικές για την πραγμάτωσή τους, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα σήμερα τα κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα, όπως οι κοινωνικές συνέπειες της ωμής και βίαιης δύναμης των οικονομικών συμφερόντων.

Θα ήθελα να μπορούσα να συμβάλω στην επεξεργασία της πλήρωσης των συνθηκών αυτής της ουτοπίας που είναι η δημιουργία ενός τέτοιου συλλογικού οργάνου διανοούμενων, ενός ρεαλιστικού προγράμματος της δράσης του και της πολιτικής αποτελεσματικότητάς του. Σε αυτό το συλλογικό όργανο η θέση των καλλιτεχνών κατά την άποψή μου είναι μερίζονας σημασίας, καθώς η τέχνη μπορεί μέσω της συνειδητής «αναμόρφωσης εκείνου που συνήθως γίνεται αντιληπτό ως 'πραγματικό'» να οδηγήσει σε διαδικασίες συλλογικού αναστοχασμού που δύσκολα μπορεί να επιτελέσει από μόνος του ο αναλυτικός λόγος. Η δύναμη συμβολικής ρήξης, αλλά και ανάδυσης του συλλογικού απωθημένου που μπορεί να προκαλέσει η τέχνη, μεταξύ πολλών άλλων, είναι στα μάτια μου αναντικατάστατη. Γι' αυτό και η πολύ γόνιμη και αποτελεσματική συνεργασία που προέκυψε στο *Mirrors* μεταξύ κοινωνιολογίας και τέχνης αποφασίσαμε να συνεχιστεί και να δώσει σύντομα ένα νέο συλλογικό έργο αυτή τη φορά με τρόπο πιο δραστικό, στο επίπεδο του δημόσιου χώρου ώστε να εμφανιστεί πιο καθαρά ο ρόλος που θα μπορούσε να παίξει η τέχνη στην προοπτική ευρύτερων συνεργειών μεταξύ διανοούμενων με στόχο να εμβολιαστεί με λίγη οικουμενικότητα ο κόσμος της πολιτικής.

Γιατί καλείται δύο πολιτικούς σ' αυτή τη συζήτηση;

«Σ' αυτή την ιστορική κρίση που διαχειριζόμαστε είναι καιρός να καταλάβουν οι πολιτικοί ότι δεν μπορεί να υπάρξει μια αποτελεσματική, δημοκρατική διακυβέρνηση των πολιτών χωρίς τα κεκτημένα της επιστημονικής σκέψης. Άλλωστε και το βιβλίο του Μπουρντιέ είναι εδώ για να το επιβεβαιώσει.